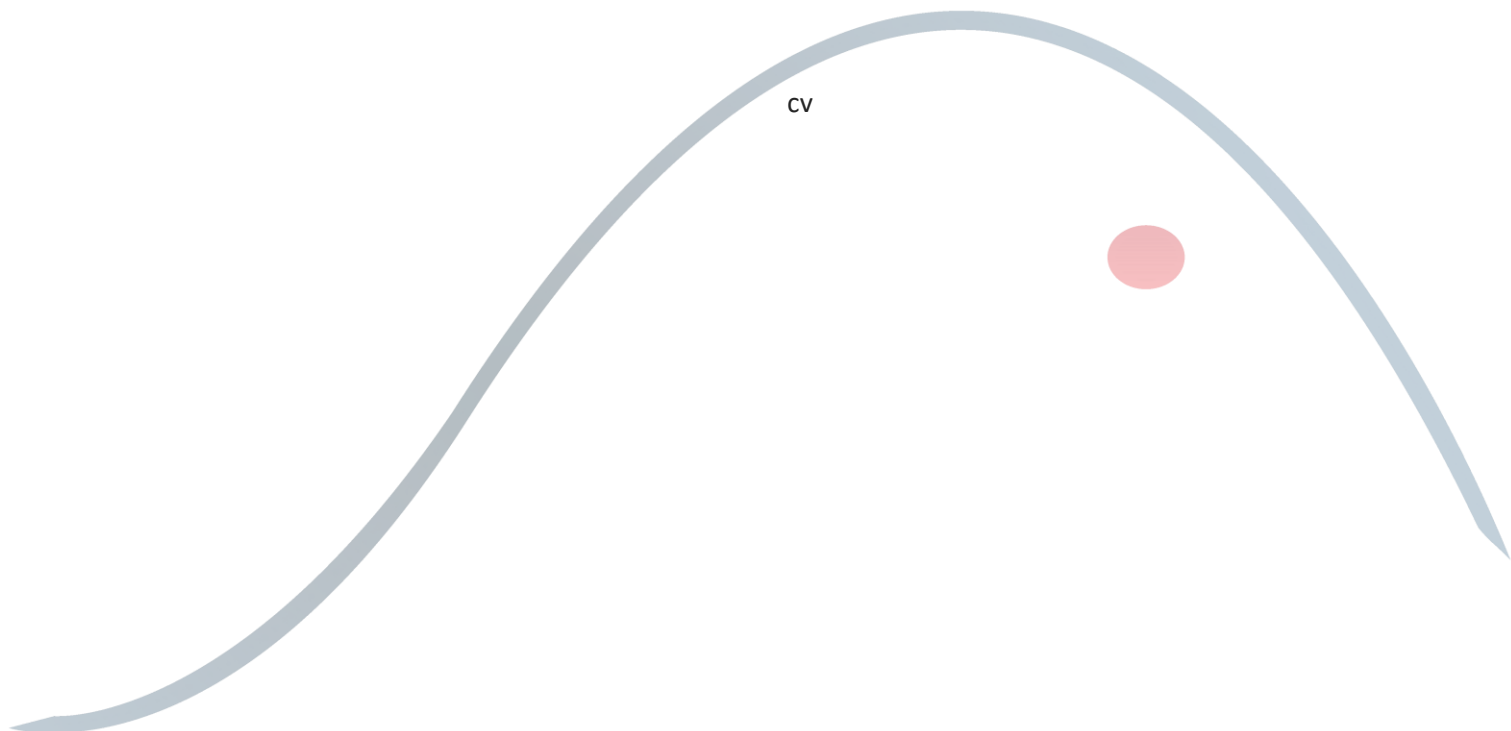

Industriutbygging på Terøya, Haram

Konsekvenser for kystlynghei

Miljøfaglig Utredning, notat 2019–31

Dato: 18.06.2019

Notat 2019-31

Utførende institusjon: Miljøfaglig Utredning AS www.mfu.no	Prosjektansvarlig: John Bjarne Jordal
	Prosjektmedarbeider(e):
Oppdragsgiver: Haram kommune	Kontaktperson hos oppdragsgiver: Hege Gjøsund
Referanse: Jordal, J.B. 2019. Industriutbygging på Terøya, Haram. Konsekvenser for kystlynghei. Miljøfaglig Utredning notat 2019-N31. 13 s. ISBN 978-82-8138-981-6.	
Referat: På Terøya i Haram (Møre og Romsdal) foreligger planer om utvidelse av et industriområde på nordøst-sida. I dette notatet gjennomgås eksisterende kunnskap om biologisk mangfold (naturtyper og arter inkludert rødlistearter) i planområdet. Det arealet som berøres omfatter kystlynghei som er en sterkt truet naturtype og dessuten utvalgt naturtype etter naturmangfoldloven. Rødlistearten irsk myrklegg (sårbar) forekommer. Notatet drøfter kystlynghei som truet naturtype, konsekvenser av planene og foreslår enkelte avbøtende og kompenserende tiltak.	

Innhold

1	INNLEDNING	3
2	UTBYGGINGSPLANER	3
3	KYSTLYNGHEI SOM TRUET OG UTVALGT NATURTYPE.....	5
4	STATUS FOR KYSTLYNGHEIA PÅ TERØYA	7
	EKSISTERENDE DATA	7
	ARTSMANGFOLD OG RØDLISTEARTER	8
	OMTALE AV IRSK MYRKLEGG	9
	STATUS OG BRUK AV OMRÅDET	10
5	KONSEKVENSER AV PLANENE	11

6	FORSLAG TIL AVBØTENDE OG KOMPENSERENDE TILTAK	11
	GJENOPPTAKELSE AV BEITING/SKJØTSEL	11
	OMDISPONERING AV AREALER	12
	FINANSIERING	12
7	KILDER	12
	SKRIFTLIGE KILDER	12
	MUNTlige KILDER	13

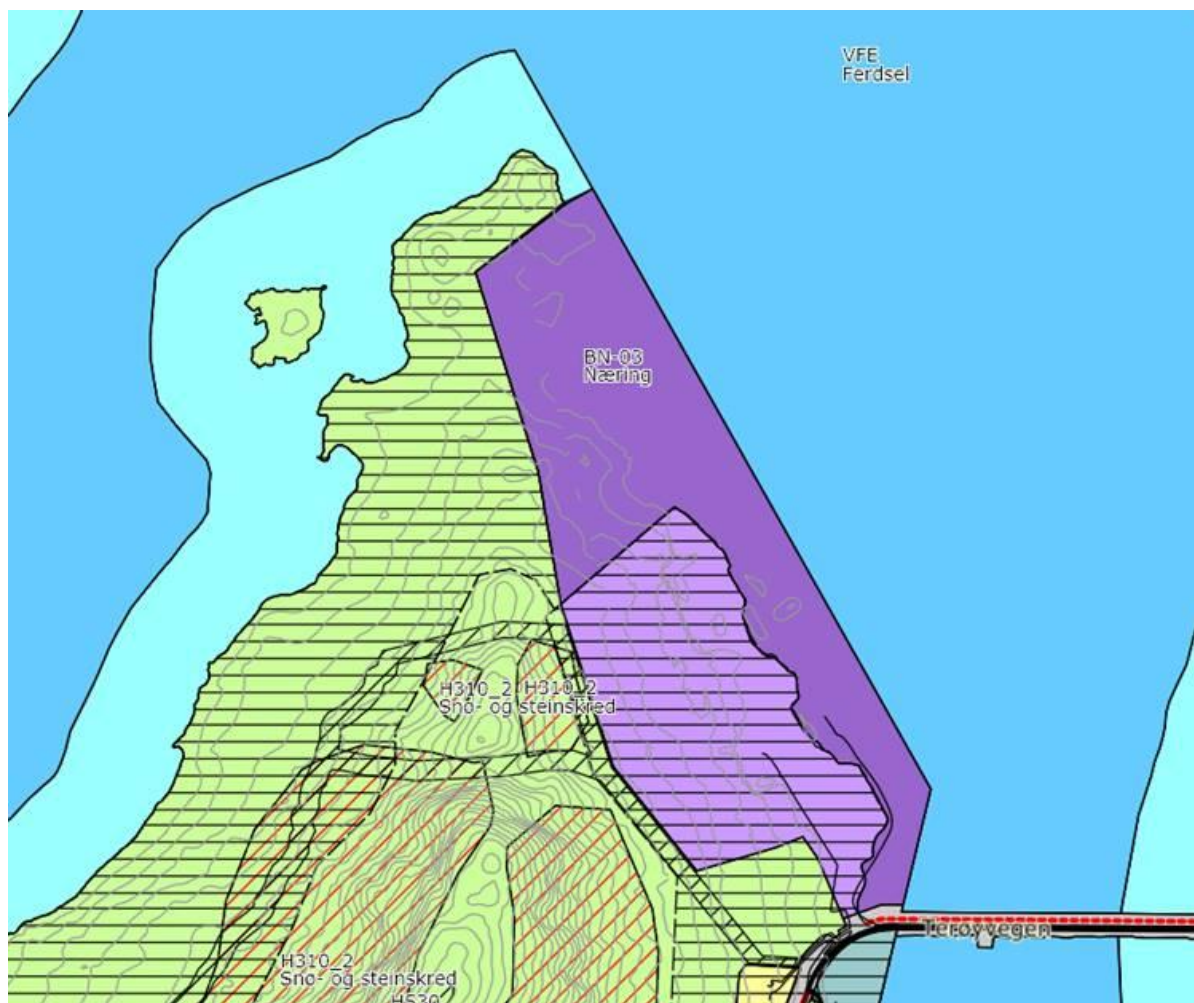
1 Innledning

I forbindelse med ønske om utvidelse av et industriområde på Terøya i Haram har fylkesmannen innsigelse til arealplanforslaget på grunnlag av omdisponering av naturtypen kystlynghei. Det er to forslag til arealbruk for området, der det ene tar mer av kystlyngheia enn det andre. Fylkesmannen i Møre og Romsdal vil ha en faglig vurdering av virkningene arealbruken vil ha på kystlyngheia, ut fra naturmangfaldslova §8 og §10, med en vurdering ut fra naturtypens nasjonale utbredelse og denne lokaliteten sett i en større sammenheng, eventuelt også med avbøtende tiltak som kan vurderes. Sitat fra Fylkesmannens uttalelse (kilde: epost fra Hege Gjøsund, Haram kommune 13.06.2019):

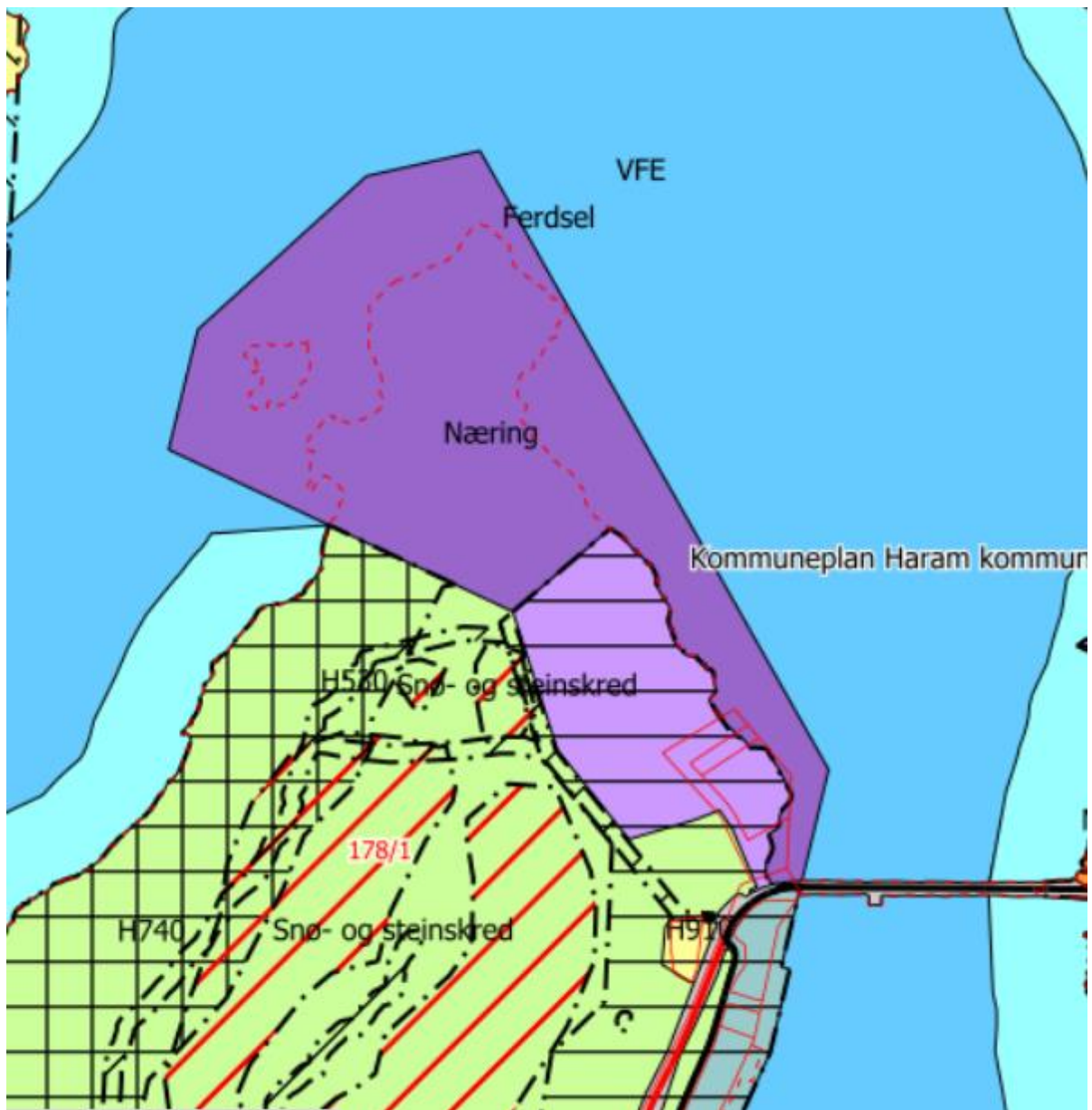
«Det er foreslått å opne for utviding av eksisterande industriområde på Terøy slik at heile neset Terøyknappen vert framtidig industriområde. Avgrensing av næringsområdet opnar også for vesentleg fylling i sjø. Landskapsverdi for neset Terøyknappen vert lik som for Terøyneset lenger sør (sjå vurdering for B17). Omfanget av planlagt inngrep er stort negativt og konsekvensen vert difor stor negativ. Det er sti og turkasse på neset og området ser ut til å vere mykje nytta til nærturar. Vidare er området utvalt naturtype kystlynghei, med enkeltregistreringar på sårbare artar som irsk myrklegg. Irsk myrklegg er rødlista i kategorien sårbar (VU). Arten er endemisk, som betyr at utbreiinga er avgrensa til eit bestemt område. Eigenskapen gjer den meir sårbar for utrydding. Arten er her knytt til førekomst av kystlynghei. Fylkesmannen syner til føresegnene som går fram av naturmangfaldlova kap. VI, §§52-56. Utviding og meir aktivitet vil truleg også ha vesentlege konsekvensar for nærmiljø. Fylkesmannen vurderer konflikten med natur- og miljøverdiar som store for område BN-03, der vi meiner målsettinga om å vere attraktiv for næringsetablering ikkje gir tilstrekkeleg opning for omfattande varige inngrep. Fylkesmannen har motsegn til at konsekvens for natur- og miljøverdiar ikkje er tilstrekkeleg utgreidd og til manglande avklaring av reelt behov for utviding av industri/næringsareal i planperioden.»

2 Utbyggingsplaner

Planer er mottatt i epost fra Haram kommune v/Hege Gjøsund 13.06.2019. Det minste alternativet (figur 1) lar det være igjen en liten del av neset på nordsida (kalt Terøyknappen). Det største alternativet (figur 2) setter av heile nordsida av Terøya til industriområde. Det arbeides med alternativer som i størrelse ligger mellom disse (Hege Gjøsund, Haram kommune, pers. medd, ikke vurdert her)

Figur 1. Plan er for industriutbygging på Terøya, alternativ 1.

Figur 2. Plan er for industriutbygging på Terøya, alternativ 2.

3 Kystlynghei som truet og utvalgt naturtype

Kystlynghei er skapt av mennesker de siste ca. 5000 årene, ved fjerning av skog, brenning/sviing og beiting. Kystlynghei regnes som en naturtype, men den er altså avhengig av tradisjonell bruk. Den finnes i Europa omtrent fra Portugal til norske Lofoten. I Norge er det beregnede arealet pr. i dag ca. 4620 km² (Artsdatabanken 2018). Man regner likevel med at arealet i dag er bare 10% av den maksimale utbredelsen av kystlyngheia (Kaland & Kvamme 2013), og arealreduksjonen bare de siste 50 årene er antatt å være 30-50%, noe som gjør at kystlynghei rødlistes i kategori sterkt truet (EN) (Artsdatabanken 2018). Vegetasjonen i kystlyngheiene er hovedsakelig treløs og preget av lyng og andre dvergbusker, med røsslyng som den mest dominerende planten. Dette er en naturtype som ble skapt av kystbefolkningen som en tilpasning til de klimatiske forholdene ut mot havet, hvor milde vintre med lite snø gjorde det mulig å la deler av buskapen gå ute hele året.

Fôrverdien til lyngplanten avtar når den blir grov og forvedet, men etter en brann spirer planten fra både røtter og frø. Lyngbrenning er derfor nødvendig for få en foryngelse av røsslyngen slik at kvaliteten på lyngbeitene blir opprettholdt. Regelmessig, kontrollert brenning av lyngheiene var en integrert del av kystlandbruket frem til siste verdenskrig. Lyngbrenning er også nødvendig for å hindre oppslag av busker og trær som beitedyrene ikke har holdt nede. I EU har kulturbetingete lyngheier et formelt vern ved at de er oppført på listen over truede habitater i NATURA 2000. Ettersom Norge ikke har sluttet seg til denne traktaten, har ikke de norske kystlyngheiene hatt noen tilsvarende beskyttelse (Kaland & Kvamme 2013). Naturmangfoldloven av 2009 gav imidlertid myndighetene flere muligheter. I medhold av Naturmangfoldloven er kystlynghei siden blitt såkalt utvalgt naturtype.

Kystlynghei ble utvalgt naturtype 07.05.2015 (<https://lovdata.no/dokument/LTI/forskrift/2015-05-07-464>). Kystlynghei klassifisert som "svært viktig" (A-lokalitet) eller "viktig" (B-lokalitet) av Miljødirektoratet regnes som utvalgt. I forskriften defineres kystlynghei slik: *«Med kystlynghei menes heipregete og i hovedsak trebare områder i et oseanisk klima, dominert av dvergbusker, særlig røsslyng (Calluna vulgaris), formet gjennom rydding av kratt og skog, og betinget av langvarig hevd med beite, og mange steder lyngbrenning og lyngslått.»*

De viktigste påvirkningsfaktorene som reduserer arealet er antatt å være gjengroing på grunn av opphørt bruk, og fremmede arter (f.eks. sitkagran). Deretter kommer skogplanting, nitrogennedfall (særlig sørlige landsdeler) og klimaendringer (Artsdatabanken 2018). Arealreduksjon av utbyggingsformål nevnes ikke her, men kan lokalt likevel ha betydning. Kystlynghei er i 2018 vurdert til kategori EN (sterkt truet) i rødlista for naturtyper (Artsdatabanken 2018).

4 Status for kystlyngheia på Terøya

Eksisterende data

Vestsida av Terøya er beskrevet som kystlynghei av Fremstad m. fl. (1991) og ble da plassert i verdi-klasse «tredje prioritets gruppe». Den ble beskrevet for Naturbase (Miljødirektoratet 2019) av Jordal & Holtan (2005), men da uten å undersøke området på nytt, bare avgrensing er sjekket og justert av Bioforsk (nå NIBIO) vha ortofoto i 2015 (se figur 3). Registreringsdato for naturtype/arts-mangfold er langt tilbake i tid og unøyaktig, oppgitt til 01.01.1990. Beskrivelsen (nedlastet fra Naturbase 13.06.2019) gjengis nedenfor:

Terøya: vestsida av Terøya

ID BN00019362

Naturtype Kystlynghei

Utforming Tørr lynghei

Verdi Viktig

Utvalgt naturtype Kystlynghei

Registreringsdato 01.01.1990

Forvaltningsplan Nei

Verdi begrunnelse Bevaringsverdien som kystlynghei er stor på fylkesplan, middels på landsplan. Området blir verdsett til B (viktig) på grunn av at det er eit større lyngheiområde som er i tidleg attgroing og ikkje lenger vert nytta på tradisjonelt vis.

Innledning Etter registreringa på 90 talet og ei sjekk av avgrensinga i 2003, vart grensa for området så kvalitetssikra på nytt av Bioforsk ved Pål Thorvaldsen ved bruk av flyfoto. Oppdragsgivar var Miljødirektoratet. Dette førte til ei mindre justering av kystlyngheiområdet i 2015. Skildringa av området er som tidlegare.

Beliggenhet og naturgrunnlag Lokaliteten ligg på vestsida av Terøya ved Gamlem. Arealet er omlag 0,7 km². Bergarten er gneis, og landskapet skrå opp mot Terøyfjellet. Jordsmonnet er humusrikt og næringsfattig. Avgrensing sjekka 07.08.2003, JBJ.

Naturtyper og utforminger Tørr røsslynghei (H1b) dekkjer 30-40 % av arealet. Viktige artar er mjøl-bær, rypebær, kornstorr, heiflette og heigråmose. Fuktig lynghei med mykje heisiv og bjønnskjegg (H2) utgjer 20-30 % av arealet. Om lag 10 % av arealet er dekt av einer. Elles finst myr- og havstrand-vegetasjon.

Artsmangfold Det er etter måten få artar, om lag 100 karplantar i lynghei og på myr.

Påvirkning Liten. Beitinga tok truleg slutt på 1960-talet (kjelde: Nils Sanden). Lokaliteten grensar til nytt bustadfelt i sør.

Fremmede arter -

Råd om skjøtsel og hensyn Det meste av området har gamal og til dels høgvaksen lyng. Lyngheiane burde ideelt sett vore skjøtta på tradisjonelt vis med avsviing og sauebeite.

Landskap -

Areal fra kartobjekt (daa) 424,6

Kommuner 1534 (Haram)

Kilder Jordal, J. B. & Holtan, D. 2005: Kartlegging av naturtypar i Haram kommune. Haram kommune, rapport. 117 s. + bilete og kart. ISBN 82-991046-2-9.

Fremstad, E., Aarrestad, P.A. & Skogen, A. 1991: Kystlynghei på Vestlandet og i Trøndelag. Naturtype og vegetasjon i fare. NINA Utredning 029: 1-172.

Etter dette har området vært oppsøkt av undertegnede i 07.06.2017 (Jordal 2018). Undersøkelsen var ledd i ettersøk etter den rødlistede arten irsk myrklegg, og hadde ikke som formål å revidere beskrivelse eller kartavgrensing. En ny verdivurdering etter metodikken i Miljødirektoratet (2015) vil gi

følgende: størrelse: middels vekt, tilstand: lav vekt, påvirkning: høy vekt, rødlistearter: middels vekt. Verdien blir dermed uendret: viktig (B).

Artsmangfold og rødlistearter

Fremstad m. fl. (1991) registrerte ca. 100 plantearter i området, men ingen særlig interessante arter framheves. Den 07.06.2017 ble irsk myrklegg (sårbar – VU på rødlista for arter, Artsdatabanken 2015) ettersøkt av undertegnede og registrert langs en gangrute som er vist på figur 3, som i hovedsak følger turstien (Jordal 2018). Det ble totalt funnet 84 individer av irsk myrklegg, for det meste i tilknytning til stien som går mellom boligområdet i sør og trimposten i nord.

Figur 3. Terøya med gangrute (svart strek) og funn av irsk myrklegg (VU – sårbar på rødlista, vist ved blå prikker) ved befarings av undertegnede 07.06.2017. Kystlyngheia (BN00019362) er vist med oransje strek.

Omtale av irsk myrklegg

Arten kystmyrklegg *Pedicularis sylvatica* deles i to underarter: heimyrklegg (vanlig kystmyrklegg) *Pedicularis sylvatica* ssp. *sylvatica* og irsk myrklegg *Pedicularis sylvatica* ssp. *hibernica* (Lid & Lid 2005). Irsk myrklegg er opprinnelig beskrevet fra Irland. Irsk myrklegg skiller seg fra heimyrklegg ved at begeret og begerstilken er kledd med hvite hår som ofte er krøllet. Heimyrklegg er oftest helt snau på begeret. Irsk myrklegg er rødlistet i kategori VU (sårbar, Artsdatabanken 2015). I rødlistevurderinga er det antatt "30-50 % pågående reduksjon over 10 år/3 generasjoner som inkluderer fortid og framtid hvor reduksjonen eller dens årsak ikke nødvendigvis er opphørt eller forstått eller reversibel". Rødlistedatabasens omtale av arten er som følger: "*Irsk myrklegg Pedicularis sylvatica* ssp. *hibernica* vurderes som sårbar (VU) fordi den har en begrenset og trolig fragmentert utbredelse med få lokaliteter og pågående tilbakegang. Dette er en nedgradering fra sterkt truet i forrige rødliste, på grunn av flere nyfunn og gjenfunn siden forrige vurdering. Planten er knyttet til kystlynghei som raskt er i ferd med å gro igjen. Den er kjent i Norge fra to diffuse delarealer, én på ytre Sunnmøre i MR Sande, Hareid, Stranda, Haram og Sandøy, og en annen rundt munningen av Trondheimsfjorden i ST Agdenes, Rissa, Ørland og Bjugn, med 17 forekomster og forekomstgrupper dokumentert gjennom tida. Det er ukjent hvor mange av disse som fortsatt er intakte, men G. Gaarder (pers. medd.) har funnet og gjenfunnet flere forekomster de siste årene og anser planten å være i tilbakegang, men ikke sterk. Han påpeker også at rasen, i tillegg til kystlynghei, forekommer i fuktig i myrlendt mark, ikke utpreget utsatt for gjengroing, og langs veier og stier. Rasen er endemisk i Nordvest-Europa: vestkystene av Irland og Storbritannia (Preston et al. 2002, der den muligens er vanligere enn tidligere antatt) samt fra Sunnmøre og Sør-Trøndelag. Fra Norge ble den først rapportert av Skogen (1966). Utbredelsen til underarten utgjør bare en liten del av totalutbredelsen til arten kystmyrklegg (Fægri 1960)." (kilde: Artsdatabanken 2015).

Figur 4. Irsk myrklegg fra Juvika i Haram. 84 individer ble funnet på Terøya i 2017. Foto: JBJ.

Status og bruk av området

Ved befaring 07.06.2017 av undertegnede var området relativt åpent men ikke i bruk, dvs. tidlig gjengroingsfase. Lyngen er delvis i moden fase, delvis i degenereringsfase. Det var stedvis oppslag av busker og småtrær av lauvtrær som bjørk og rogn, men store deler av heia er fortsatt åpen.

Figurene nedenfor gir et inntrykk av tilstand, alle er hentet fra Jordal (2018).

Figur 5. Haram: Terøya, nordre del ved trimpost. Kystlyngheia beites ikke, og irsk myrklegg forekommer i slike tilfeller mest i områder på og ved stier laget av folk som går tur. Foto: JBJ 07.06.2017.

Figur 6. Haram: Terøya, vestre del med forstyrrelse forårsaket av folk. Kystlyngheia beites ikke, og irsk myrklegg forekommer mest i områder på og ved stier, hvor frøene kan spire i naken jord. Foto: JBJ 07.06.2017.

Figur 7. Haram: Terøya, vestre del sett mot øst fra Bjørnøya. Terøyas vestside er en sammenhengende, stort sett åpen kystlynghei i tidlig gjengroing, men restaurerbar. Foto: JBJ 07.06.2017.

Som det framgår av bildene, er neset i nord (Terøyknappen) og de lavestliggende delene av kystlyngheia på vestsida fortsatt åpen, mens det er noe mer oppslag av busker og småskog i de brattere partiene opp mot Terøyfjellet.

5 Konsekvenser av planene

Både alternativ 1 og 2 vil gi en reduksjon på nordlige del av kystlyngheia på Terøya (nøyaktig areal ikke beregnet). Kystlynghei er særlig truet av gjengroing og fremmede arter, men arealreduksjon av utbygging kan lokalt også spille inn. Tiltak for å bevare kystlynghei vil dermed omfatte tiltak både mot gjengroing og andre forhold. På Terøy ble det ikke observert sitkagran eller andre fremmede arter i kystlyngheia på den raske turen i 2017, men slike kan likevel forekomme. Platanlønn er registrert på andre deler av Terøya men ikke i kystlyngheia (Artsdatabanken & GBIF 2019). Etter at denne kystlyngheia sist ble avgrenset av Bioforsk på grunnlag av ortofoto i 2015, er arealet dens noe redusert på nordøstsida på grunn av industriutbygging (figur 3). Arealreduksjon som i alternativ 1 og 2 (figur 1-2) vil ytterligere påvirke den nordligste delen av det som er intakt pr. idag. I dette området er det funnet irsk myrklegg (sårbar – VU), men det er bare få individer som berøres av utbyggingsplanene.

Forholdet til Naturmangfoldlovens §8 (kunnskapsgrunnlaget): Det er i forhold til utbyggingsplanene tilstrekkelig kunnskap om hvilke naturtyper som berøres på land (kystlynghei). Kunnskapen om arts-mangfold som berøres på land må beskrives som middels, siden formålet med befarings i 2017 bare var å finne ut om irsk kystmyrklegg fantes. Planområdet er ikke godt undersøkt, det er bare befart langs den strekninga som vises på figur 3.

Forholdet til Naturmangfoldlovens §9 (føre-var-prinsippet): Irsk myrklegg kan finnes flere steder i utbyggingsområdet, men har trolig en relativt liten bestand. Det kan heller ikke utelukkes at det finnes andre rødlistearter, selv om potensialet antakelig er lavt. Behovet for å anvende føre-var-prinsippet kan vurderes, men er antakelig lavt.

Forholdet til Naturmangfoldlovens §10 (økosystemtilnærming og samlet belastning). Utbyggingsplanene vil føre til reduksjon i arealet av kystlynghei, som er en sterkt truet naturtype. Dette blir likevel underordnet virkningen av at denne og andre kystlyngheier i distriktet gror igjen hvis ikke skjøtsels-tiltak settes inn. Det som blir igjen på Terøya vil fortsatt være mulig å drive som et beiteområde tross reduksjon i areal. Mesteparten av de kjente forekomstene av irsk myrklegg (VU) blir ikke berørt av utbyggingsplanene.

6 Forslag til avbøtende og kompensierende tiltak

Gjenopptakelse av beiting/skjøtsel

Store areal av kystlynghei gror igjen både i Haram, Møre og Romsdal og Norge, og denne lokaliteten er intet unntak. Forekomsten av irsk myrklegg er et nytt moment som forsterker et ønske om at lyngheia blir tatt i bruk igjen til beite. Hvordan restaurering og skjøtsel/bruk bør foregå overlates til den som eventuelt skal lage en skjøtselsplan. Den viktigste, der bl.a. kommunen har en nøkkelrolle, vil være å finne brukere som kan være interesserte i å slippe dyr her, f.eks. utegangarsau, og informere om muligheter for tilskudd til inngjerding, restaurering og andre tiltak.

Omdisponering av arealer

Siden kystlynghei er både en utvalgt naturtype og i tillegg klassifisert som sterkt truet (EN) bør man forsøke å minimere nedbygging.

Finansiering

Finansiering av avbøtende tiltak ligger utenfor formålet med dette notatet. Jeg tillater meg likevel å nevne noen punkter:

Det gis offentlige tilskudd til utarbeidelse av skjøtselsplan for kystlynghei.

Det gis offentlige tilskudd til restaurering og bruk av kystlynghei.

Siden utbygger ønsker å bygge ned deler av kystlyngheia, kan også kompensierende tiltak være en relevant nødløsning. Slike tiltak kan f.eks. være inngjerding og andre bidrag til restaurering og bruk for gjenværende kystlyngheiarealer. På denne måten kan naturtypen bli bevart i et noe mindre, men derimot intakt areal som holdes i hevd.

7 Kilder

Skriftlige kilder

Artsdatabanken 2015. Norsk rødliste for arter. <http://www.artsdatabanken.no/Rodliste>. Sitert 13.06.2019.

Artsdatabanken 2018. Norsk rødliste for naturtyper 2018. Kystlynghei. <https://artsdatabanken.no/rln/2018/74/kystlynghei?mode=headless>. Sitert 13.06.2019.

Artsdatabanken & GBIF 2019. Artskart. <http://artskart.artsdatabanken.no/> Sitert 18.06.2019.

Fremstad, E., Aarrestad, P.A. & Skogen, A. 1991. Kystlynghei på Vestlandet og i Trøndelag. Naturtype og vegetasjon i fare. NINA Utredning 029: 1-172.

Fægri, K. 1960. Maps of distribution of Norwegian vascular plants. I. The coast plants.

Jordal, J.B. 2018. Kartlegging av irsk myrklegg i Møre og Romsdal i 2017. *Rapport J.B. Jordal nr. 1 - 2018*. 24 s.

Kaland, P.E. & Kvamme M. 2013. Kystlyngheiene i Norge – kunnskapsstatus og beskrivelse av 23 referanseområder. Miljødirektoratet, rapport M23-2013. 104 s.

Lid, J. & Lid, D. T. 2005. Norsk flora. 7. utgåve ved Reidar Elven. Det Norske Samlaget, Oslo. 1230 s.

Miljødirektoratet 2015. Veileder for kartlegging, verdisetting og forvaltning av naturtyper på land og i ferskvann. Utkast til faktaark 2015 - Kulturmark.

Miljødirektoratet 2016. Kystlynghei. <https://www.miljostatus.no/tema/naturmangfold/utvalgte-naturtyper/kystlynghei/>

Miljødirektoratet 2019. Naturbase. www.kart.naturbase.no. Sitert 13.06.2019.

Preston, C.D. et al. (red.). 2002. New atlas of the British & Irish flora. Oxford University Press.

Skogen, A. 1966. *Pedicularis silvatica* L. ssp. *hibernica* D.A. Webb, ny for Norge. *Blyttia*. 24: 361-367.

Muntlige kilder

Navn

Hilde Gjørund

Organisasjon/rolle

Haram kommune, planlegger